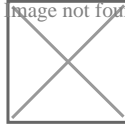

Η συμπαντική αλήθεια του Παρμενίδη (Αγγελική Αναγνώστου, MSc Φιλοσοφίας)

/ [Πεμπουσία](#)

Image not found or type unknown

Ο Παρμενίδης ο οποίος θεωρείται ως «ο ιδρυτής της οντολογίας»^[1], αποφαίνεται πως πέρα από την αληθινή και τέλεια γνώση η οποία επιτυγχάνεται μέσω της λογικής μεθόδου έρευνας, υφίστανται και οι δοξασίες οι οποίες διατυπώνονται από τους ανθρώπους και είναι ψευδείς λόγω του ότι προέρχονται από συγκεχυμένες και μεταβαλλόμενες μαρτυρίες των αισθήσεων.^[2]

Ο φιλόσοφος μέσα από τη σκέψη του αποτυπώνει μια αντίθεση μεταξύ γνώσης και δοξασίας, η οποία δεν αφήνει μόνο να αναδυθεί η διάκριση της λογικής από την εμπειρική μέθοδο, αλλά συνάμα αποτελεί μέρος της οντολογίας του. Για τον Παρμενίδη, «η γνώση που συνοδεύεται από τη δικαιοσύνη θεωρείται ως θεϊκή αποκάλυψη για τους εκλεκτούς, ανάμεσα στους οποίους ο φιλόσοφος συγκαταλέγει και τον ίδιο».^[3]

Η αλήθεια η οποία είναι αναπόσπαστο στοιχείο της παρμενίδειας φιλοσοφίας, πηγάζει από την καθαρή νόηση. Ο Παρμενίδης και γενικότερα οι Ελεάτες, παρατηρούσαν και παράλληλα μελετούσαν τον κόσμο στατικά ως Είναι.^[4] Αυτό βέβαια είναι κάτι το οποίο ενισχύεται και από τον ίδιο τον Αριστοτέλη στα *Μετά τα Φυσικά* του, όπου ο Παρμενίδης αντιλαμβανόταν τον κόσμο ως μεταβλητό.^[5] Ο Αριστοτέλης, αν και συμεριζόταν έως κάποιον βαθμό τη σκέψη του Παρμενίδη και του Πλάτωνα σχετικά με τη σταθερότητα που πρέπει να υπάρχει στο γνωστικό αντικείμενο, εντούτοις του ήταν αδιανόητο να δεχτεί τον αποκλεισμό της φύσης από το πεδίο της έρευνας και κατά προέκταση από το πεδίο της κατάκτησης της γνώσης.^[6]

Ο Ελεάτης φιλόσοφος, στο ποίημά του, αναφέρει πως η θεά της αλήθειας εξαγγέλλει την έννοια ενός νέου φιλοσοφικού όρου τον οποίο θέτει ο Παρμενίδης, τον όρο «Είναι»^[7] που αντιπροσωπεύει αυτό που πραγματικά υπάρχει προαιώνια μέσα στο Σύμπαν αόρατο και έξω από τη δυνατότητα των ανθρώπινων αισθήσεων.^[8] Το «είναι» σε πολλές περιπτώσεις ονομάζεται και «Ον». Το Είναι οφείλει να είναι μοναδικό ενιαίο και αδιάσπαστο και ταυτίζεται με την έννοια της συμπαντικής αλήθειας. Το αισθητό και υλικό Σύμπαν περιγράφεται από τον Παρμενίδη με την λέξη «γίνεσθαι» και κάποιες φορές αναφέρεται και με την έκφραση «Μη Ον».^[9] Η παρμενίδεια οντολογική παράδοση περί του «Είναι» περνά μέσα από την νεοπλατωνική σκέψη και τροφοδοτεί ακόμη και στην Αναγέννηση, τη σκέψη σπουδαίων φιλοσόφων όπως χαρακτηριστικά του Pico della Mirandola.^[10]

Συμπεράσματα

Η εξέλιξη της έννοιας του θείου, όπως αποτυπώθηκε στο στοχασμό των Προσωκρατικών φιλοσόφων, έγκειται στη σταδιακή απεξάρτηση της φιλοσοφικής σκέψης από την παράδοση της επικής ποίησης (ομηρική και ισιόδεια ποίηση) και των καθιερωμένων θρησκευτικών αντιλήψεων. Αφετηρία και ταυτόχρονα κεντρικό σημείο του φιλοσοφικού στοχασμού των προσωκρατικών, αποτελεί ο «φυσικός κόσμος». Ακριβώς επάνω σε αυτόν, αποτυπώνουν τη φιλοσοφική τους σκέψη σχετικά με την «υφή» και «λειτουργία» του κόσμου, καθώς και για τα όρια και την προέλευση της ανθρώπινης γνώσης, βασικές δηλαδή προεκτάσεις της οντολογίας

και κατά προέκταση της σχέσης του ανθρώπου με το θείο. Σε αντίθεση με τους θεούς της επικής ποίησης, η θεότητα μέσω της σπίθας και της σταδιακής ανάπτυξης της οντολογίας από τους προσωκρατικούς, οδηγείται σε μια διαφορετική οπτική της. Παράλληλα επικρατεί μια δυναμική περιορισμού του άλογου στοιχείου, κάτι που δημιουργεί αιτία ρήξης με την ποιητική μυθολογική παράδοση (όμηρος), παρά το γεγονός πως οι προσωκρατικοί αντλούν από αυτή αρκετά στοιχεία. Η φιλοσοφία των προσωκρατικών φιλοσόφων αποτέλεσε κινητήρια δύναμη της μετέπειτα φιλοσοφικής σκέψης και παράδοσης (πλατωνική, αριστοτελική, στωική, επικούρεια και νεοπλατωνική οντολογία).

[1] Ευαγγελία Μαραγγιανού-Δερμούση, *ό.π.*, σ. 137.

[2] *Ο.π.*, σσ. 138-139.

[3] *Ο.π.*, σ. 140.

[4] William Keith Chambers Guthrie, *Οι Έλληνες Φιλόσοφοι: Από το Θαλή ως τον Αριστοτέλη*, μτφρ. Α.Σακελλαρίου, Εκδόσεις Δ. Παπαδήμας, Αθήνα 2001, σ. 53. Όπως επισημαίνει ο Guthrie, «για τον Παρμενίδη η κίνηση δεν ήταν δυνατή και τη σύνολη πραγματικότητα αποτελούσε μία και μόνη, ακίνητη και αμετάβλητη ουσία».

[5] Μετά τα φυσικά, Βιβλίο Α, 986b, 29-34: «Παρμενίδης δὲ μᾶλλον βλέπων ἔοικέ που λέγειν: παρὰ γὰρ τὸ ὄν τὸ μὴ ὄν οὐθὲν ἀξιῶν εἶναι, ἐξ ἀνάγκης ἔν οἶεται εἶναι, τὸ ὄν, καὶ ἄλλο οὐθὲν ἔπερι οὗ σαφέστερον ἔν τοῖς περι φύσεως εἰρήκαμεν, ἀναγκαζόμενος δ' ἀκολουθεῖν τοῖς φαινομένοις, καὶ τὸ ἔν μὲν κατὰ τὸν λόγον πλείω δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν ὑπολαμβάνων εἶναι, δύο τὰς αἰτίας καὶ δύο τὰς ἀρχὰς πάλιν τίθησι, θερμὸν καὶ ψυχρόν, οἶον πῦρ καὶ γῆν λέγων». Βλ. Παρμενίδης, *Περὶ Φύσεως*, Απόσπασμα 16: «ὡς γὰρ ἐκάστοτ' ἔχει κρᾶσιν μελέων πολυκάμπτων, τῶς νόος ἀνθρώποισι παρίσταται: τὸ γὰρ αὐτὸ ἔστιν ὅπερ φρονέει, μελέων φύσις ἀνθρώποισιν καὶ πᾶσιν καὶ παντί: τὸ γὰρ πλέον ἔστι νόημα». Βλ. επιπρόσθετα: Αριστοτέλης, *Μετά τα φυσικά*, Βιβλίο Γ, 1009b, 22-26 & 1010b, 1-4: «τὰ δ' ὄντα ὑπέλαβον εἶναι τὰ αἰσθητὰ μόνον: ἔν δὲ τούτοις πολλὴ ἢ τοῦ ἀορίστου φύσις ἐνυπάρχει καὶ ἢ τοῦ ὄντος οὕτως ὡσπερ εἶπομεν». Στα σημεία αυτά του κειμένου του ο Σταγειρίτης φιλόσοφος παραθέτει την παρμενίδεια σκέψη περί μεταβλητού του κόσμου.

[6] Μετά τα φυσικά, Βιβλίο Γ, 1010a, 17-1010b, 30: «τό τε γὰρ ἀποβάλλον ἔχει τι τοῦ ἀποβαλλομένου, καὶ τοῦ γιγνομένου ἤδη ἀνάγκη τι εἶναι, ὅλως τε εἰ φθείρεται, ὑπάρξει τι ὄν, καὶ εἰ γίγνεται, ἐξ οὗ γίγνεται καὶ ὑφ' οὗ γεννᾶται ἀναγκαῖον εἶναι, καὶ τοῦτο μὴ ἰέναι εἰς ἄπειρον. ἀλλὰ ταῦτα παρέντες ἐκεῖνα λέγωμεν, ὅτι οὐ ταῦτό ἐστι τὸ μεταβάλλειν κατὰ τὸ ποσὸν

καὶ κατὰ τὸ ποιόν: κατὰ μὲν οὖν τὸ ποσὸν ἔστω μὴ μένον, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἶδος ἅπαντα γινώσκομεν. [...] ἔτι δὲ δῆλον ὅτι καὶ πρὸς τούτους ταῦτα τοῖς πάλαι λεχθεῖσιν ἐροῦμεν: ὅτι γὰρ ἔστιν ἀκίνητός τις φύσις δεικτέον αὐτοῖς καὶ πειστέον αὐτούς. καίτοι γε συμβαίνει τοῖς ἅμα φάσκουσιν εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἡρεμεῖν μᾶλλον φάναι πάντα ἢ κινεῖσθαι: οὐ γὰρ ἔστιν εἰς ὃ τι μεταβαλεῖ: ἅπαντα γὰρ ὑπάρχει πᾶσιν. περὶ δὲ τῆς ἀληθείας, ὡς οὐ πᾶν τὸ φαινόμενον ἀληθές, πρῶτον μὲν ὅτι οὐδ' ἡ αἴσθησις ψευδῆς τοῦ γε ἰδίου ἐστίν, ἀλλ' ἡ φαντασία οὐ ταῦτὸν τῆ αἰσθήσει. εἴτ' ἄξιον θαυμάσαι εἰ τοῦτ' ἀποροῦσι, πότερον τηλικαῦτά ἐστι τὰ μεγέθη καὶ τὰ χρώματα τοιαῦτα οἷα τοῖς ἄπωθεν φαίνεται ἢ οἷα τοῖς ἐγγύθεν [...] ὡσπερ καὶ Πλάτων λέγει, οὐ δήπου ὁμοίως κυρία ἢ τοῦ ἱατροῦ δόξα καὶ ἢ τοῦ ἀγνοοῦντος, οἷον περὶ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι ὑγιοῦς ἢ μὴ μέλλοντος. ἔτι δὲ ἐπ' αὐτῶν τῶν αἰσθήσεων οὐχ ὁμοίως κυρία ἢ τοῦ ἀλλοτρίου καὶ ἰδίου ἢ τοῦ πλησίον καὶ τοῦ αὐτῆς, ἀλλὰ περὶ μὲν χρώματος ὄψις, οὐ γεῦσις, περὶ δὲ χυμοῦ γεῦσις, οὐκ ὄψις: ὧν ἐκάστη ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ περὶ τὸ αὐτὸ οὐδέποτε φησιν ἅμα οὕτω καὶ οὐχ οὕτως ἔχειν. ἀλλ' οὐδὲ ἐν ἑτέρῳ χρόνῳ περί γε τὸ πάθος ἡμφισβήτησεν, ἀλλὰ περὶ τὸ ὧ συμβέβηκε τὸ πάθος [...] ὡσπερ καὶ οὐσίαν μὴ εἶναι μηθενός, οὕτω μὴδ' ἐξ ἀνάγκης μηθέν: τὸ γὰρ ἀναγκαῖον οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως καὶ ἄλλως ἔχειν, ὡστ' εἴ τι ἔστιν ἐξ ἀνάγκης, οὐχ ἔξει οὕτω τε καὶ οὐχ οὕτως».

[7] Παρμενίδης, Το Ποίημα, σχόλ. – μτφρ. Τάκης Κουφόπουλος, σσ. 20-22, διαθέσιμο [στην ιστοσελίδα: http://www.takiskoufopoulos.net/Biblia/Parmenidis.pdf](http://www.takiskoufopoulos.net/Biblia/Parmenidis.pdf), (τελευταία επίσκεψη: 01/09/2016).

[8] Ο.π., σσ. 14-15.

[9] Ο.π., σσ. 22-24.

[10] Βλ. Giovanni Pico della Mirandola, *Of being and unity: (De ente et uno)*, Marquette University Press, Milwaukee Wisconsin 1943, σσ. xxiv-xxvii. Βλ. επίσης Paul Richard Blum, *Philosophy of Religion in the Renaissance*, Routledge, London and New York 2016, σ. 107.

Το παρόν κείμενο είναι το τελευταίο μέρος άρθρου της Αγγελικής Αναγνώστου, MSc Φιλοσοφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σχετικά με τις αντιλήψεις των Προσωκρατικών φιλοσόφων για τον Θεό.

Το προηγούμενο μέρος του άρθρου μπορείτε να το διαβάσετε [εδώ](#)

Στο άρθρο παρουσιάζεται η εξέλιξη του θεολογικού στοχασμού στην αρχαία

Ελλάδα, έτσι ακριβώς όπως αυτός αποτυπώθηκε στη σκέψη των προσωκρατικών φιλοσόφων και παρουσιάζονται εκείνα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προσέδωσαν στην μετέπειτα φιλοσοφική σκέψη έναν ιδιαίτερο «χαρακτήρα», ο οποίος «σφυρηλατήθηκε» στην πλατωνική, αριστοτελική, στωική και επικούρεια φιλοσοφία, για να καταλήξει στη σύζευξή του με τον χριστιανισμό.